

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ЧОРНОМОРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. ПЕТРА МОГИЛИ

БІЛЮК ЯНА СЕРГІЇВНА

УДК 21.161.2.09

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В
ДІАЛОГІЧНОМУ МОВЛЕННІ У СТУДЕНТІВ І КУРСУ З
ВИКОРИСТАННЯМ РОЛЬОВИХ ІГОР**

035 – Філологія

035.04 Германські мови та

літератури (переклад включно) – англійська

Автореферат

магістерської роботи на здобуття

ступеня магістра філології

м. Миколаїв -2019

Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Робота виконана на кафедрі англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили м. Миколаїв

Науковий керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент

ЗАПОРОЖЕЦЬ Галина Вікторівна,

доцент кафедри англійської філології,

Чорноморський національний університет

імені Петра Могили

Захист відбудеться 28 лютого о 10.00 год. на засіданні атестаційної комісії Чорноморського національного університету імені Петра Могили за адресою: 54003, Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Україна переживає великі зміни в політичному, соціально-економічному та культурному житті. Суспільство вимагає людей, що володіють іноземною мовою (ІМ) як засобом спілкування. Необхідністю навчати користувачів ІМ застосовувати її як інструмент у діалозі культур різних країн світу є поштовх дослідників і педагогів – практиків до переосмислення цілей іншомовного навчання (ІН) та приділяючи увагу пошукам дієвих засобів для їх досягнення. Однією з цілей ІН є формування англійської комунікативної компетентності (АКК), що є здатністю для успішного вирішування завдань взаєморозуміння і взаємодій з носіями мови в іншомовному спілкуванні. Для майбутнього викладача ІМ, зокрема англійської мови (АМ), важливим є реалізовувати усномовленнєву комунікацію в діалогічній формі в різних сферах життя та ситуаціях спілкування.

Аналіз методичної літератури виявив, що проблема формування англійської компетентності у ДМ у студентів філологів не є новою, проте досі залишається актуальною. Визначенням базової основи навчання ДМ займалися такі дослідники як: А.А. Алхазішвілі, Д. Браун, І.О. Зимня, В.Л. Скалкін, В.О. Бухбіндер, Ю.І. Пассов, Є.М. Розембаум, Н.К. Складенко та ін.

Сучасні наукові дослідження визначають, що останнім часом дуже глибоко вивчаються окремі компоненти навчання ДМ, зокрема розроблено багато методів: навчання студентів початкового етапу професійного орієнтованого діалогічного мовлення на практичних заняттях; навчання школярів обговорення проблем англійською мовою у процесі міжкультурного ведення діалогу; формування професійної орієнтованої компетенції в ДМ у майбутніх викладачів англійської мови; формування вмінь говоріння у майбутніх учителів англійської мови засобами драматизації; формування у майбутніх викладачів професійно орієнтованої компетентності в говорінні.

Для забезпечення більшої ефективності розвитку вмінь ДМ такі методисти як: Д.Б. Ельконіна, Р.І. Жуковська, О. В. Агаєва пропонують обрати метод ігрових технологій (ІТ), з метою орієнтації освітнього процесу на виховання творчої особистості і формування комунікативної компетентності.

До основних переваг ігрових технологій науковці відносять: розвиток творчих нахилів і розумових здібностей студентів як суб'єктів навчання; появу інтересу до навчання і відповідно вироблення мотивів і мотивації навчально-пізнавальної діяльності; виховання самостійності, активності і креативності студентів; сприяння формуванню всебічно розвинутої особистості, здатної вирішувати майбутні професійні та життєві проблеми. Про це свідчить аналіз наукових досліджень таких вчених, як Д.Б. Ельконіна, Р.І. Жуковської, М.Н. Скаткіна та ін., які наголошують на актуальності ІТ, зокрема на використанні рольових ігор (РІ) у процесі навчання спілкування ІМ. Впровадження РІ сприяє розвитку мовленнєвих умінь: розуміти і при необхідності передавати нову інформацію іншому гравцеві; обговорювати та вирішувати важливі питання, вступати в дискусію та підтримувати її, формулювати правильно та чітко свою точку зору, слухати та поважати співрозмовника, ставити коректні питання, надавати аргументи тощо.

Особливо актуальним це є для студентів вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації, адже саме в період здобуття базової та повної вищої освіти відбувається особистісне самоствердження, розвивається професійна самосвідомість, формується комунікативна компетентність під час ведення діалогів між однолітками та викладачами

Отже, актуальність, педагогічна значущість проблеми виявили необхідність подальшого наукового пошуку шляхів їх вирішення зумовили вибір теми дослідження – «Методика формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні студентів I курсу з використанням рольових ігор».

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні, практичній розробці й перевірці методики, яка дозволяє ефективно формувати у студентів філологів англomовну компетентність в ДМ використовуючи рольові ігри.

Відповідно до мети визначено такі **завдання дослідження**:

- 1) розглянути теоретичні передумови формування комунікативної компетентності у студентів 1 курсу враховуючи їх психологічні особливості під час навчання.
- 2) уточнити поняття діалогічного усного мовлення та визначення етапів його формування;
- 3) дослідити ігрові технології як метод навчання англійської мови та їх використання у мовному вузі;
- 4) розробити систему вправ для формування англomовної компетентності в діалогічному мовленні на основі рольових ігор для студентів 1 курсу мовного вузу;
- 5) провести апробацію ефективності використання вправ на формування англomовної компетентності в діалогічному мовленні з використанням рольових ігор.

Об'єктом дослідження обрано процес формування у студентів філологів англomовної компетентності у діалогічному мовленні засобами ігрових технологій.

Предметом дослідження є методика формування у студентів першого курсу англomовної компетентності на основі рольових ігор.

Для досягнення поставленої мети, розв'язання задач, перевірки гіпотези використано такі **методи дослідження**: теоретичне вивчення та критичний аналіз наукової літератури з методики викладання ІМ і суміжних наук з теми дослідження з метою виявлення теоретичних передумов навчання студентів філологів на I курсі, їх психологічні особливості; моделювання навчального

процесу з використанням запропонованої методики формування англомовної компетентності на основі ІТ; емпіричний –анкетне опитування студентів з метою дослідження їх мотивів і ставлення до навчання з використанням ігор; визначення труднощів, які виникають у студентів під час ведення діалогів в ігровому процесі; перевірочне- обробка результатів перевірки навчання і перевірки достовірності даних під час практичних занять.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що науково обґрунтовано, розроблено й проведено апробацію методики формування в майбутніх викладачів англійської мови англомовної компетентності в діалогічному мовленні з використанням рольових ігор (а саме надання нових ролей які відповідають сучасним інтересам самих студентів) (як наприклад ведення студентами свого власного блогу): етапи навчання, підсистему вправ і відповідну модель організації навчання; запропоновано визначення поняття «вправи для формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні»

Практичне значення одержаних результатів полягає у розробленні та впровадженні підсистеми вправ для формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні студентів І курсу з використанням рольових ігор в практиці викладання англійської мови у мовних вузах.

Апробація роботи. Робота обговорювалась на засіданні кафедри англійської філології Чорноморського національного університету імені Петра Могили. Основні положення й результати дослідження доповідалися на науковій конференції.

Публікації. За темою кваліфікаційної роботи опубліковано статтю в Молодіжному науковому журналі «Студентські наукові студії», випуск 34 (78), 2019, сс.46-49.

Структура й обсяг дипломної роботи зумовлена її цілями та завданнями. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та

списку використаних джерел (83 найменувань, з них 11 – іноземними мовами) та 3 додатків. Повний текст дипломної роботи 95 сторінок, із них 79 – основний текст. Робота містить 7 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, методи дослідження; розкрито наукову новизну, теоретичне та практичне значення дослідження; з'ясовано гіпотезу, результати апробації, публікації та структуру дослідження.

У першому розділі – **«Теоретичні аспекти формування англомовної компетентності у діалогічному мовленні студентів мовного вузу»** – висвітлено теоретичні аспекти формування комунікативної компетентності у студентів 1 курсу враховуючи їх психологічні особливості під час навчання, досліджено поняття діалогічного усного мовлення та визначено етапи його формування.

Комунікативна компетентність визначена характеристикою людини, що виражається в наявності у нього знань, умінь і навичок, достатніх для вирішення будь-якої проблеми, занять тим чи іншим видом діяльності та водночас здатністю до ефективної самостійної навчальної діяльності з оволодіння ІМ в процесі навчання в умовах взаємодії функціонуючого і поступово редукуючого педагогічного управління, формуючого і зростаючого самоврядування. В ході аналізу теоретичних положень виявлено компоненти компетентності, якими мають володіти студенти мовних вузів, а саме: необхідна базова мотивація і певні переконання (суб'єктна позиція); метакогнітивні знання («методичний мінімум»); вміння (володіння діями); відповідні особистісні якості. Комунікативна компетентність передбачає мовленевий акт, тому для її формування необхідно оволодіти діалогічним мовленням як одним із головних складових мовленевого акту.

Діалогічне усне іншомовне мовлення передбачає вільне володіння іноземною мовою, чуйність до невербальних сигналів, здатність відрізнити щирі відповіді від ухильних. В основі діалогічного іншомовного мовлення - вміння ставити питання собі і іншим вживаючи іншу мову. Щодо основних видів діалогічної комунікації, в нашій роботі ми виокремлюємо такі: побутова розмова, ділова бесіда, співбесіда, інтерв'ю та перемовини. А для успішного формування КДМ процес формування має проходити у таких етапах: підготовчий або нульовий етап – рівень реплікування, перший етап який має на меті засвоєння студентами діалогічних єдностей, другий етап передбачає формування навичок і вмінь ДМ студентів, під час якого відбувається оволодіння ними мінідіалогом та третій етап, під час якого студенти мають навчитися вести діалоги різних функціональних типів.

У другому розділі – **«Ігрові технології як метод навчання англійської мови у мовному вузі»** – дослідили ігрові прийоми як ефективний метод для вивчення іноземної мови, та теоретично обґрунтували використання рольових ігор у мовному вузі.

Визначено, що проблема відсутності мотивації вивчення англійської мови стосується не тільки студента, але і самого викладача як носія і транслятора знань. Тому націленість викладача повинна стосуватися питань формування в студента потреби в знаннях за допомогою певних мотиваційних умов. Такі проблеми прослідковуються і під час формування англійської компетентності в діалогічному мовленні, коли специфічні риси говоріння в ДМ та форми висловлювання сприяють гальмуванню процесу спілкування, коли студент “завмирає” тільки почавши діалог, тобто студента треба мотивувати на ініціативні репліки та розвиток самого спілкування.

Аналіз методичної літератури показує, що одним з найбільш ефективних шляхів розв'язання вище зазначених труднощів є ситуативні завдання, а саме рольові ігри, які дають можливість зв'язати процес навчання з життям, побутом і всіма видами діяльності студентів. В ході дослідження виявлено

класифікацію рольових ігор, а саме: контрольована рольова гра. В ході такого виду рольової гри учасники отримують необхідні репліки. Вона є найпростішим видом і може бути побудована на основі діалогу або тексту; помірною контрольована рольова гра. В учасників є загальний опис сюжету і отриманих ролей, але деталі рольової поведінки відомі лише безпосередньо виконавцю; вільна рольова гра. студентам пропонуються обставини спілкування. В ході такої гри вони самі обирають напрямок своїх дій. Ефективне функціонування рольової гри як практико-орієнтованого завдання являє собою вплив викладача на студентів з метою досягнення навчальних цілей в процесі мотивованого спілкування. Позитивний результат подібної навчальної діяльності передбачає творче використання придбаних навичок у новій ситуації. Готовність до вирішення завдань з оволодіння іноземною мовою як засобом спілкування під час проходження педагогічної практики передбачає наявність лінгвістичної, комунікативної та операціональної компетенцій, тобто знання лінгвістичного матеріалу, володіння засобами, прийомами і способами актуалізації цих знань в певній ситуації, володіння вміннями говоріння, аудіювання, читання та письма іноземною мовою.

У третьому розділі – **«Методика формування англomовної компетентності в діалогічному мовленні студентів I курсу з використанням рольових ігор»** – розроблено підсистему вправ та проведено апробацію для перевірки ефективності використання вправ на формування компетентності в діалогічному мовленні студентів з використанням рольових ігор.

Згідно з визначеними етапами формування навичок і вмінь ДМ студентів — підготовчого (або нульового), першого, другого і третього — до підсистеми вправ для розвитку вмінь ДМ включили три групи вправ: перша група це вправи для оволодіння “реплікуванням”, друга група це вправи для оволодіння діалогічними єдностями, третя група це вправи для оволодіння різними функціональними типами діалогу. До I групи входять умовно-

комунікативні рецептивно-репродуктивні (репліки співрозмовників є заздалегідь заданими мовними формами, готовими виразами/фразами, мовленнєвими кліше тощо) та репродуктивні вправи – на імітацію, підстановку, трансформацію, відповіді на запитання, повідомлення або запит певної інформації, спонукання до певних дій тощо. Мета вправ II групи – навчити студентів самостійно вживати різні види ДЄ. До II групи включаються умовно-комунікативні рецептивно-продуктивні вправи на обмін репліками. Мета III групи вправ – навчити студентів створювати власні діалоги різних функціональних типів на основі запропонованої їм рольової гри. Вправи III групи комунікативні рецептивно-продуктивні (вищого рівня). Враховуючи етапи формування діалогічного мовлення та групи вправ у розділі наведено приклади вправ та їх застосування під час практичних занять з англійської мови у мовному вузі.

У процесі перевірки ефективності запропонованої підсистеми вправ формування англійської компетентності в діалогічному мовленні студентів першого курсу з використанням рольових ігор було проведено апробацію, в ході якої перевірялися теоретичні засади, які прописані у типовій навчальній програмі, здійснено аналіз отриманих результатів. За результатами опрацювання здобутих у процесі дослідження даних методикою встановлено, що відповіді студентів стали більш змістовими, логічними, зв'язними, відповідними темі запропонованої рольової гри, підвищилась реакція на висловлювання партнерів, підвищилась мовна правильність, структурна різноманітність речень, збільшилася кількість доречно вжитих фразеологізмів, підвищилась мотивація студентів до вивчення англійської мови.

ВИСНОВКИ

У результаті проведеного наукового дослідження теоретично обґрунтовано, практично розроблено й апробаційно перевірено методику формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні студентів I курсу з використанням рольових ігор. Аналіз теоретичних передумов та практичних результатів дозволив дійти таких висновків.

1. З'ясовано що важливим компонентом успішного мовного спілкування на особистісному рівні є сформованість комунікативної компетенції: наявність у людини комунікативної компетенції дозволяє їй взаємодіяти з іншими людьми в побутовій, навчальній, виробничій, культурній та інших сферах життєдіяльності, використовуючи різні знакові системи (серед яких мова, безумовно, займає домінуюче становище).

Як один з перекладів слова *competence* в українську мову поряд з терміном «компетенція» увійшов термін «компетентність». Отже, володіти компетентністю означає мати деякі знання, характеристику, бути обізнаним у чому-небудь, володіти компетенцією - значить володіти певними можливостями в певній сфері. Вона розглядається як характеристика людини, що виражається в наявності у нього знань, умінь і навичок, достатніх для вирішення будь-якої проблеми, заняття тим чи іншим видом діяльності.

Основними особливостями навчання діалогічного мовлення студентів першого курсу враховуючи їх психологічні передумови навчання є: розумова та моральна зрілість, сміливість, оптимізм, самостійність, прямолінійність, критичність і самокритичність, максималізм, прийняття відповідальних рішень тощо; швидкість пам'яті, реакції, пластичність у формуванні діалогічних навичок спілкування; високий рівень пізнавальної мотивації, який сприяє кращому засвоєнню нових знань та використанню їх під час ведення діалогів; обсяг уваги, здатність довго зберігати її інтенсивність і переключатися з одного предмету на інший.

2. Діалогічне усне іншомовне мовлення це вільне володіння іноземною мовою, чуйність до невербальних сигналів, здатність відрізнити щирі відповіді від ухильних. В основі діалогічного іншомовного мовлення - вміння ставити питання собі і іншим вживаючи іншу мову.

3. Впровадження ігор на заняттях створює таке інтелектуальне поле, яке народжує у студентів стимули до більш детального і якісного засвоєнню англійської мови шляхом обігрування ними певних ролей. В цьому і полягає раціональне зерно ігрових прийомів. Більш того, в своїй основі рольові ігри містять імітацію умов здійснення реальної професійної діяльності з метою моделювання актуальних проблемних ситуацій, тобто імітаційне моделювання. Ми вважаємо, що використання форм та методів, в основі яких лежить імітаційне моделювання, забезпечує досягнення рольової перспективи в навчальному процесі, єдність змістовної і процесуальної сторін навчання .

4. Розроблено підсистему вправ яка демонструє неперервність та динамічність формування англійської компетентності в діалогічному мовленні у студентів першого курсу з використанням рольових ігор. Використовуючи рольові ігри ми спостерігали за тим, як поведуть себе студенти під час виконання свої ролей. Адже методика формування англійської компетентності в діалогічному мовленні передбачає навчання студентів правильно та коректно використовувати англійську мову як у повсякденному житті, так і під час майбутньої роботи студентів. Так як рольові ігри є симулятором життя людини, а людина постійно спілкується, тобто веде діалоги, то ми вважаємо, що наша підсистема вправ є ефективною у формуванні англійського діалогічного мовлення у студентів так як використовує рольові ігри, які спрямовані на вирішення життєвих проблем та ситуацій з якими студенти можуть зіштовхнутись у майбутньому.

5) Отримані данні підтвердили, що розроблена підсистема вправ для формування англійської компетентності в діалогічному мовленні студентів

першого курсу з використанням рольових ігор є ефективною: показники групи у якій проводилося навчання діалогічного мовлення показали кращі показники за всіма критеріями оцінювання, аніж студенти групи, у якій таке навчання не проводилося.

АНОТАЦІЯ

Білюк Я. С. Формування англомовної компетентності в діалогічному мовленні студентів I курсу з використанням рольових ігор.
– На правах рукопису.

Однією з основних цілей викладання іноземних мов є формування іноземної мовної компетентності в діалогічній мові студентів як інструменту міжкультурної комунікації. Хоча більшість досліджень розглядає актуальну проблему формування англомовної компетенції у діалогічному мовленні студентів, було зроблено мало спроб вивчити рольові ігри як основний метод формування навичок спілкування та компетентності.

Дослідження даної теми призвело до висновку, що важливою складовою успішного мовного спілкування на особистісному рівні є формування комунікативної компетентності: наявність комунікативної компетентності людини дозволяє взаємодіяти з іншими людьми у вітчизняному, навчальному, продуктивному, культурні та інші сфери життя, використовуючи різні знакові системи. Вивчення теоретичних аспектів формування комунікативної компетентності, діалогічного мовлення та типів діалогів дозволило визначити основні етапи формування компетентності в діалогічній мові та визначити, що ефективним засобом для формування англомовної компетентності саме в діалозі є ігрові технології. Об'єктом дослідження обрано процес формування у студентів філологів англомовної компетентності у діалогічному мовленні засобами ігрових технологій.

Предметом дослідження є методика формування у студентів першого курсу англomовної компетентності на основі рольових ігор.

Ключові слова: англomовна компетентність, англійська мова, діалогічне мовлення, навички спілкування, мотивація, рольова гра, мовленнєва діяльність, метод ігрового навчання.

ABSTRACT

Biliuk Yana. Developing First Year Students' English Language Competence in Dialogic Speech Using Role Play. – On the rights of the manuscript.

One of the main goals of teaching foreign languages is the formation of foreign language competence in dialogical speech of students as an instrument of intercultural communication. Although much of the research consider the actual problem of forming English-speaking competence in students' dialogical speech, few attempts have been made to explore role-playing as a basic method of forming conversational skills and competence.

The research of the given subject has led to the conclusion that an important component of successful linguistic communication at the personal level is the formation of communicative competence: the presence of a person's communicative competence allows to interact with other people in domestic, educational, productive, cultural and other spheres of life, using different sign systems (among which language, of course, is in dominant position).

The study of the theoretical aspects of the formation of communicative competence, dialogical speech, types of dialogues allowed us to determine the main stages of the formation of competence in dialogical speech. Preparatory or zero stage - the level of replication, the first stage aimed at students' learning of dialogical unities, the second stage involves the formation of skills and abilities of dialogue reflexion of students, during which they take possession of a mini-diode

and the third stage, when students must learn how to conduct dialogues of different functional types.

It has been revealed that for effective formation of English competence in dialogical speech of students it is necessary to take into account their psychological preconditions of study, namely: mental and moral maturity, courage, optimism, independence, straightforwardness, criticality and self-criticism, making responsible decisions, etc.; memory speed, reaction, plasticity in the formation of dialogic communication skills; a high level of cognitive motivation that leads to better learning and use of new knowledge in dialogue; the amount of attention, the ability to keep its intensity for a long time and switch from one subject to another.

In this case students need to learn how to converse in the form of dialogue, be able to support the topic of conversation, and be able to use the knowledge of a foreign language. The teacher can solve the problem by using role-playing games. In its basis, role-playing games contain simulation of conditions for real-world professional activities to simulate actual problem situations, that is, simulation simulation.

It has been established that the subsystem of exercises on the formation of English competence in dialogical speech, which includes game roles, helps students to develop communication skills, conduct dialogues, and form their English language competence.

Keywords: foreign language competence, English-speaking competence in dialogic speech, conversational skills, motivation, role-playing game, speech activity, game learning method.